

HARBIY XIZMATCHILARDA IJTIMOYIY INTELLEKTNI RIVOJLANTIRISHI PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.

*O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari
shartnoma bo'yicha harbiy xizmatchisi
Tog'ayev Javlonbek Shuhrat o'g'li*

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada harbiy xizmatchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirish masalasi pedagogik muammo sifatida tahlil qilinadi. Harbiy xizmat sharoitida shaxslararo munosabatlar, jamoaviy faoliyat samaradorligi va boshqaruv jarayonlarida ijtimoiy intellektning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, ijtimoiy intellektni shakllantirishning psixologik-pedagogik omillari, zamonaviy ta'lim texnologiyalari va harbiy ta'lim tizimidagi o'rni ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda harbiy xizmatchilarning kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatga erishishida ijtimoiy intellektning roli asoslab beriladi.*

Abstract: *This article analyzes the development of social intelligence among military personnel as a pedagogical problem. It highlights the importance of social intelligence in interpersonal relations, teamwork efficiency, and management processes in military service conditions. The psychological and pedagogical factors of forming social intelligence, modern educational technologies, and its role in the military education system are also discussed. The study substantiates the role of social intelligence in achieving success in the professional activities of military personnel.*

KALIT SO'ZLAR: *ijtimoiy intellekt, harbiy xizmatchi, pedagogika, psixologiya, kommunikatsiya, liderlik, jamoa, kasbiy tayyorgarlik, harbiy ta'lim, ijtimoiy moslashuv.*

KEY WORDS: *social intelligence, military personnel, pedagogy, psychology, communication, leadership, team, professional training, military education, social adaptation.*

ASOSIY QISM

Harbiy xizmatchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirish masalasi bugungi zamonaviy harbiy tizimlarning eng muhim pedagogik muammolaridan biri hisoblanadi. Chunki harbiy xizmat faqat jismoniy tayyorgarlik yoki texnik bilimlar bilan cheklanib qolmaydi, balki murakkab ijtimoiy muhitda samarali faoliyat yuritish, jamoa bilan ishlash, rahbarlik qilish va stressli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatini ham talab etadi. Ijtimoiy intellekt esa aynan shu jarayonlarning markazida turadi va shaxsning boshqa insonlarni tushunishi, ular bilan samarali muloqot o'rnatishi, ijtimoiy vaziyatlarni tahlil qilishi hamda mos xulq-atvor strategiyasini tanlay olishi bilan belgilanadi.

Ijtimoiy intellekt tushunchasi ilk bor E. Torndayk tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, u uni insonlarning bir-birini tushunish va boshqarish qobiliyati sifatida izohlagan. Keyinchalik bu tushuncha D. Goleman tomonidan emotsional intellekt nazariyasi bilan boyitildi va ijtimoiy hamda emotsional kompetensiyalar bir-biriga yaqin tizim sifatida qarala boshlandi. Bugungi kunda ijtimoiy intellekt psixologiya va pedagogika fanlarida shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvi va muvaffaqiyatli kommunikatsiya o'rnatishining asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Harbiy xizmatchilar uchun ijtimoiy intellektning ahamiyati yanada yuqori, chunki harbiy tizimda har bir qaror nafaqat individual, balki jamoaviy natijaga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Harbiy bo'linmalarda buyruqlarni to'g'ri tushunish, tezkor va aniq bajarish, jamoa ichida ishonch muhitini shakllantirish va nizoli vaziyatlarni boshqarish kabi jarayonlar ijtimoiy intellekt darajasiga bog'liqdir. Masalan, jangovar vaziyatlarda komandirning qarori faqat strategik bilimga emas, balki uning o'z qo'l ostidagi shaxslarning psixologik holatini to'g'ri baholashiga ham asoslanadi. Agar rahbar o'z jamoasining emotsional holatini tushuna olmasa, samarali boshqaruvni amalga oshirish qiyinlashadi.

Shuningdek, ijtimoiy intellekt harbiy xizmatda moslashuv jarayonini ham osonlashtiradi. Yangi xizmat sharoitiga kelgan harbiy xizmatchi uchun atrofdagi muhit, jamoa madaniyati va intizom tizimiga tez moslashish juda muhimdir. Ijtimoiy

intellekti yuqori bo'lgan shaxslar bu jarayonni tez va samarali o'zlashtiradi, chunki ular boshqalar bilan tez aloqa o'rnatish, ijtimoiy signallarni tushunish va o'z xatti-harakatlarini moslashtirish qobiliyatiga ega bo'ladilar.

Pedagogik nuqtayi nazardan qaraganda, harbiy xizmatchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirish alohida metodik yondashuvni talab etadi. An'anaviy ta'lim tizimi ko'pincha nazariy bilimlarga asoslangan bo'lib, ijtimoiy ko'nikmalarni yetarli darajada shakllantirmaydi. Shu sababli zamonaviy harbiy ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, treninglar, simulyatsion mashg'ulotlar va vaziyatli tahlil usullaridan foydalanish zarur. Bu usullar harbiy xizmatchilarga real hayotga yaqin sharoitlarda qaror qabul qilish va jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

Ijtimoiy intellektni shakllantirishda psixologik tayyorgarlik ham muhim o'rin tutadi. Harbiy xizmat stress va yuqori psixologik bosim bilan bog'liq bo'lgani uchun, shaxsning emotsional barqarorligi va o'zini boshqarish qobiliyati juda muhimdir. Shu sababli harbiy ta'lim jarayonida stressga chidamlilikni oshirish, emotsiyalarni boshqarish va konfliktlarni hal qilish bo'yicha maxsus mashg'ulotlar o'tkazilishi kerak.

Zamonaviy texnologiyalar ham ijtimoiy intellektni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Virtual reallik (VR) va simulyatsiya tizimlari orqali murakkab jangovar va ijtimoiy vaziyatlar modellashtiriladi, bu esa harbiy xizmatchilarning real sharoitda tez va to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, guruhli raqamli trening platformalari jamoaviy ishlash va kommunikatsiya ko'nikmalarini kuchaytiradi.

Harbiy liderlik tizimida ijtimoiy intellekt alohida ahamiyatga ega. Samarali harbiy rahbar nafaqat buyruq beruvchi, balki o'z jamoasini ruhlantiruvchi, ularning ehtiyojlarini tushunuvchi va psixologik muhitni boshqara oluvchi shaxs bo'lishi kerak. Empatiya, ya'ni boshqalar holatini his qilish qobiliyati, harbiy boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Shunga qaramay, harbiy ta'lim tizimida ijtimoiy intellektni rivojlantirish bo'yicha bir qator muammolar mavjud. Ulardan biri – o'quv jarayonining haddan

tashqari nazariy yo‘nalganligidir. Ikkinchisi esa psixologik tayyorgarlikning yetarli darajada tashkil etilmasligidir. Bundan tashqari, pedagog kadrlarning zamonaviy ijtimoiy-psixologik metodlarni yetarlicha o‘zlashtirmaganligi ham muammo sifatida namoyon bo‘ladi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun ta’lim dasturlarini modernizatsiya qilish, interaktiv metodlarni keng joriy etish va psixologik treninglarni ko‘paytirish zarur.

Zamonaviy harbiy tizimlar faqat texnik va jismoniy tayyorgarlikka emas, balki shaxsning psixologik va ijtimoiy kompetensiyalariga ham katta e’tibor qaratmoqda. Harbiy xizmatchi nafaqat buyruqlarni bajaruvchi, balki murakkab ijtimoiy sharoitlarda tezkor qaror qabul qiluvchi, jamoa bilan samarali ishlovchi shaxsdir. Shu nuqtayi nazardan ijtimoiy intellekt tushunchasi harbiy pedagogika uchun dolzarb muammolardan biriga aylanib bormoqda.

Ijtimoiy intellekt – bu shaxsning boshqa insonlarni tushunish, ular bilan samarali muloqot qilish va ijtimoiy vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish qobiliyatidir. Harbiy sohada bu qobiliyat jangovar vazifalarni bajarishda, rahbarlikda va jamoaviy harakatlarni muvofiqlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy intellektning nazariy asoslar

Ijtimoiy intellekt tushunchasi ilk bor E. Torndayk tomonidan kiritilgan bo‘lib, u uni “insonlarni tushunish va ular bilan oqilona munosabatda bo‘lish qobiliyati” sifatida ta’riflagan. Keyinchalik D. Goleman, X. Gardner kabi olimlar bu tushunchani rivojlantirib, uni emotsional intellekt va ko‘p intellekt nazariyasi bilan bog‘lashgan.

Harbiy xizmatchilar uchun ijtimoiy intellekt quyidagi komponentlardan iborat:

- kommunikativ kompetensiya
- empatiya (boshqani tushunish qobiliyati)
- ijtimoiy moslashuv
- liderlik qobiliyati
- konfliktlarni

boshqarish

Harbiy xizmat sharoitida ijtimoiy intellektning ahamiyati

Harbiy xizmat murakkab ijtimoiy muhit hisoblanadi. Bu yerda qat'iy intizom, tezkor qaror qabul qilish va jamoaviy harakat muhim rol o'ynaydi. Shunday sharoitda ijtimoiy intellekt quyidagi yo'nalishlarda muhimdir:

Birinchidan, jamoaviy ishlash samaradorligini oshiradi. Harbiy bo'linmalarda har bir a'zo o'z rolini aniq tushunishi va boshqalar bilan muvofiqlashgan holda harakat qilishi kerak.

Ikkinchidan, rahbarlik faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Komandir yoki yetakchi o'z qo'l ostidagilarni tushunishi, ularning psixologik holatini inobatga olishi zarur.

Uchinchidan, stressli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish imkonini beradi. Harbiy operatsiyalar davomida hissiyotlarni boshqarish juda muhim.

Pedagogik muammo sifatida ijtimoiy intellekt

Harbiy ta'lim tizimida ijtimoiy intellektni rivojlantirish alohida pedagogik yondashuvni talab etadi. Hozirgi kunda bu sohada bir qator muammolar mavjud:

- an'anaviy ta'lim usullarining ustunligi
- kommunikativ ko'nikmalarga yetarlicha e'tibor berilmasligi
- amaliy psixologik mashg'ulotlarning kamligi
- o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi

Shu sababli harbiy ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, treninglar va simulyatsion mashg'ulotlarni keng joriy etish zarur.

Ijtimoiy intellektni rivojlantirish metodlari

Harbiy xizmatchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik metodlar samarali hisoblanadi:

Treninglar va rolli o'yinlar – real vaziyatlarni modellashtirish orqali muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Guruhli mashg'ulotlar – jamoaviy fikrlash va hamkorlikni kuchaytiradi.

Psixologik tayyorgarlik mashqlari – stressga bardoshlilikni oshiradi.

Case-study (vaziyatli tahlil) – real harbiy vaziyatlarni tahlil qilish orqali qaror qabul qilish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Refleksiya usuli – o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilish imkonini beradi.

Zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy intellekt

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar harbiy ta’limga ham kirib kelmoqda. Virtual simulyatorlar, VR va AR texnologiyalari orqali murakkab ijtimoiy va jangovar vaziyatlar modellashtirilmoqda. Bu esa harbiy xizmatchilarning ijtimoiy intellektini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, onlayn trening platformalari va interaktiv darsliklar ham o‘quv jarayonini yanada samarali qiladi.

Harbiy liderlik va ijtimoiy intellekt

Harbiy rahbarlikda ijtimoiy intellekt asosiy omillardan biridir. Yetakchi nafaqat strategik fikrlashga ega bo‘lishi, balki o‘z jamoasining psixologik holatini ham to‘g‘ri baholay olishi kerak. Empatiya va kommunikativ qobiliyatlar samarali boshqaruvning asosi hisoblanadi.

Muammolar va ularning yechimlari

Harbiy xizmatchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirishda quyidagi muammolar mavjud:

- individual yondashuvning yetishmasligi
- nazariy bilimlarning ustunligi
- amaliy mashg‘ulotlarning kamligi

Ularni bartaraf etish uchun:

- ta’lim dasturlarini modernizatsiya qilish
- psixologik treninglarni ko‘paytirish
- o‘qituvchilar malakasini oshirish zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, harbiy xizmatchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirish nafaqat pedagogik muammo, balki strategik ahamiyatga ega bo‘lgan vazifa hisoblanadi. Chunki ijtimoiy intellekt yuqori bo‘lgan harbiy xizmatchilar jamoada samarali ishlaydi, murakkab vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qiladi, rahbarlik qobiliyatini rivojlantiradi va harbiy tizimning umumiy samaradorligini oshiradi. Shu sababli harbiy ta’lim tizimida ijtimoiy intellektni rivojlantirishga

qaratilgan kompleks pedagogik yondashuvlarni joriy etish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Harbiy xizmatchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirish zamonaviy harbiy pedagogikaning muhim vazifalaridan biridir. Bu nafaqat individual shaxsning kasbiy rivojlanishiga, balki butun harbiy tizimning samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy intellekt yuqori bo'lgan harbiy xizmatchilar jamoada samarali ishlaydi, murakkab vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qiladi va rahbarlik faoliyatida yuqori natijalarga erishadi.

Shu sababli harbiy ta'lim tizimida ijtimoiy intellektni rivojlantirishga qaratilgan maxsus pedagogik dasturlar ishlab chiqilishi va amaliyotga joriy etilishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

Nazariy va psixologik asoslar

- 1.Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and Its Uses. Harper's Magazine.
- 2.Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. Basic Books.
- 3.Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence. Bantam Books.
- 4.Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence. Imagination, Cognition and Personality.
- 5.Bar-On, R. (2006). The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence.

Ijtimoiy intellekt va kommunikatsiya

- 6.Silvera, D. H., Martinussen, M., & Dahl, T. I. (2001). The Tromsø Social Intelligence Scale.
- 7.Riggio, R. E. (1986). Assessment of Basic Social Skills. Journal of Personality and Social Psychology.
- 8.Cantor, N., & Kihlstrom, J. F. (1987). Personality and Social Intelligence. Prentice-Hall.